

ISSN 2414-9012
ISSN (Online) 2616-8766

НАУКОВИЙ
ВІСНИК

HISTORY
JOURNAL

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ
ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

OF YURIY FEDKOVYCH
CHERNIVTSI NATIONAL
UNIVERSITY

Рік заснування 1996

Foundation year 1996

№ 1/2021 (53)

№ 1/2021 (53)

ІСТОРІЯ

HISTORY
SCIENCES

Чернівці
Чернівецький національний
університет
2021

Chernivtsi
Chernivtsi National
University
2021

Друкується за ухвалою вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
*Журнал входить до переліку наукових фахових видань
України з історичних наук категорія «Б»*
Наказ Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03. 2020 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21905-11805ПР від 05.02.2016 р.
Журнал індексується науково-метричною базою *Index Copernicus*
Веб-сайт: <http://hj.chnu.edu.ua>

Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : Історія. Чернівці : Чернівецький університет, 2021. № 1. 172 с.
Ч-49 <https://doi.org/10.31861/hj2021.53>
ISSN 2414-9012
ISSN (Online) 2616-8766

Тематика наукового вісника охоплює питання історії України, всесвітньої історії, політичної історії, археології, етнології, спеціальних історичних дисциплін та краєзнавства.

У збірнику публікуються дослідницькі роботи та рецензії. Статті друкуються українською, російською, польською, румунською, англійською, німецькою та французькою мовами.

Редколегія випуску:

Олександр Филипчук, канд. іст. наук, наук. редактор (Чернівці, Україна);
Олександр Добржанський, д-р іст. наук, заст. наукового редактора (Чернівці, Україна);
Василь Ботушанський, д-р іст. наук, заступник наукового редактора (Чернівці, Україна);
Богдан Боднарюк, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Степан Борчук, д-р іст. наук (Івано-Франківськ, Україна);
Юрій Макар, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Анджей Гіль, д-р іст. наук (Люблін, Польща);
Роман Дрозд, д-р іст. наук (Слупськ, Польща);
Лізавета Дубінка-Гуца, канд. іст. наук (Копенгаген, Данія);
Оксана Каліщук, д-р іст. наук (Луцьк, Україна);
Мирослав Кметь, д-р іст. наук (Банська Бистриця, Словаччина);
Ігор Крючков, д-р іст. наук (Ставрополь, Росія);
Антоній Мойсей, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Штефан Пурич, д-р іст. наук (Сучава, Румунія);
Олександр Руснак, канд. іст. наук (Чернівці, Україна);
Олександр Сич, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Людмила Стрільчук, д-р іст. наук (Луцьк, Україна);
Вікторія Тельвак, канд. іст. наук (Дрогобич, Україна);
Сергій Троян, д-р іст. наук (Київ, Україна);
Володимир Фісанов, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Михайло Чучко, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Микола Гуйванюк, канд. іст. наук, відповідальний редактор (Чернівці, Україна).

Адреса редколегії: Україна, 58002, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, факультет історії, політології та міжнародних відносин, тел. тел. +38-050-538-51-10.
E-mail: o.dobrzanskiy@chnu.edu.ua

Published by Academic Council
of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Academic Journal Category «B»
Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine
№ 409 dated 17.03.2020
Certificate of registration KB № 21905-11805IIP dated 05.02.2016
The journal is indexed by scientific-metric base Index Copernicus
Website: <http://hj.chnu.edu.ua>

History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi :
Ч-49 Chernivtsi University, 2021. № 1. 172 p.
<https://doi.org/10.31861/hj2021.53>
ISSN 2414-9012
ISSN (Online) 2616-8766

The Journal keeps readers up-to-date with concise, thoughtful reviews of key topics on all aspects of the History of Ukraine, World History, Political History, Archeology, Ethnology, Anthropology and Regional Studies.

The backbone of the Journal comprises research and reviews. Languages: Ukrainian, Russian, Polish, Romanian, English, German and French.

Editorial Board:

Oleksandr Fylypchuk, PhD in History, Editor-in-Chief (Chernivtsi, Ukraine);
Olexandr Dobrzhanskyi, Doctor of History, Deputy Editor-in-Chief (Chernivtsi, Ukraine);
Vasyl Botushanskyi, Doctor of History, Deputy Editor-in-Chief (Chernivtsi, Ukraine);
Bohdan Bodnariuk, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Stepan Borchuk, Doctor of History (Ivano-Frankivsk, Ukraine);
Yuriy Makar, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Andrzej Gil, Doctor of History (Lublin, Poland);
Roman Drozd, Doctor of History (Slupsk, Poland);
Lizaveta Dubinka-Guscha, PhD in History (Copenhagen, Denmark);
Oksana Kalishchuk, Doctor of History (Lutsk, Ukraine);
Myroslav Kmet', Doctor of History (Banska Bystrica, Slovakia);
Igor Kriuchkov, Doctor of History (Stavropol, Russia);
Anthonii Moisey, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Stefan Purich, Doctor of History (Suceava, Romania);
Oleksandr Rusnak, PhD in History (Chernivtsi, Ukraine);
Oleksandr Sych, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Lyudmila Strilchuk, Doctor of History (Lutsk, Ukraine);
Victoria Telvak, PhD in History (Drohobych Ukraine);
Serhiy Troyan, Doctor of History (Kyiv, Ukraine);
Volodymyr Fisanov, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Mychailo Chuchko, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Mykola Huivaniuk, PhD in History, Executive Editor (Chernivtsi, Ukraine).

Editorial Address: 58012, Chernivtsi, Kotsiubynskiyi Str. 2, Ukraine, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, College of History, Political Science and International Studies, Tel. +38-050-538-51-10
E-mail: o.dobrzhanskiy@chnu.edu.ua

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Филипчук О. СВЯТИЙ ФЕОДОР СТРАТИЛАТ І РУСЬКО-ВІЗАНТІЙСЬКІ ВІЙНИ.....	6-18
Fylypchuk O. SAINT THEODORE STRATELATES AND THE RUS'-BYZANTINE WARS ...	6-18
Балух О. ВИПРАВА ЯНА ОЛЬБРАХТА 1497 р. НА БУКОВИНУ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ВЗАСМОВІДНОСИНИ МОЛДАВІЇ ТА ПОЛЬЩІ	19-42
Balukh O. THE CAMPAIGN OF JAN OLBBRACHT IN 1497 TO BUKOVYNA AND ITS INFLUENCE ON THE RELATIONS BETWEEN MOLDAVIA AND POLAND	19-42
Шваб Л., Токарська Ю. НОВАЦІЇ СУСПІЛЬНО-РЕЛІГІЙНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ XVII СТОЛІТТЯ	43-53
Shvab L., Tokarska Y. INNOVATIONS OF SOCIO-RELIGIOUS THOUGHT IN UKRAINE AT THE BEGINNING OF THE 17th CENTURY	43-53
Сумарюк Б., Герасим'юк І., Гринько Н. «ПСИХІАТРІЯ БЕЗ КАЙДАНИВ»: СТАНОВЛЕННЯ ПСИХІАТРИЧНОЇ ДОПОМОГИ В ЧЕРНІВЦЯХ кін. XIX – поч. XX ст. .	54-59
Sumariuk B., Herasyumiuk I., Hryenko N. «PSYCHIATRY WITHOUT SHACKLES»: THE FORMATION OF PSYCHIATRIC CARE IN CHERNIVTSI IN LATE 19th – EARLY 20th CENTURIES	54-59
Хома В. ЦИВІЛЬНЕ НАСЕЛЕННЯ У ПРИФРОНТОВІЙ ЗОНІ СХІДНОГО ФРОНТУ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	60-68
Khoma V. CIVILIAN POPULATION IN THE FRONTLINE ZONE OF THE EASTERN FRONT DURING WORLD WAR I	60-68
Хом'як П. РОЛЬ АДОЛЬФА ПЕТРА ШЕЛЬОНЖЕКА У СТАНОВЛЕННІ РИМСЬКО- КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ВОЛИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	69-76
Khomiak P. ROLE OF ADOLF PETRO SHELONZHEK'S ACTIVITIES IN THE FORMATION OF THE ROMAN CATHOLIC CHURCH IN VOLHYNIA IN THE INTERWAR PERIOD	69-76
Руснак О. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ І ХОТИНЩИНИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	77-89
Rusnak O. MAIN TENDENCIES OF HEALTHCARE SYSTEM DEVELOPMENT OF NORTHERN BUKOVYNA AND KHOTYN REGION DURING THE INTERWAR PERIOD ...	77-89
Бестанчук Я. НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ НА ТЕРИТОРІЇ ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ ТА ХОТИНЩИНИ В ПЕРІОД ПЕРШОЇ РАДЯНІЗАЦІЇ (ЧЕРВЕНЬ 1940 – ЧЕРВЕНЬ 1941)	90-98
Bestanchuk Y. NATIONAL POLICY OF THE SOVIET GOVERNMENT ON THE TERRITORY OF NOTHERN BUKOVYNA AND KHOTYN REGION DURING THE FIRST PERIOD OF SOVIETIZATION (JUNE 1940 – JUNE 1941)	90-98
Бабіч О. ЗМІНИ У ЧИСЕЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ОДЕСИ У ПЕРІОД ОКУПАЦІЇ 1941-1944 рр.	99-109
Babich O. QUANTITATIVE CHANGES IN POPULATION OF ODESSA DURING THE OCCUPATION IN 1941-1944	99-109
Чедолума І. МИХАЙЛО РУДНИЦЬКИЙ ТА БОРОТЬБА ПРОТИ «ШКОЛИ ГРУШЕВСЬКОГО» У ЛЬВОВІ	110-119
Chedoluma I. MYKHAILO RUDNYTSKYI AND THE STRUGGLE AGAINST THE «HRUSHEVSKYI SCHOOL» IN LVIV	110-119
Дробіна Л. РАДЯНСЬКА ФІНАНСОВА «ДОПОМОГА» ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	120-130
Drobina L. SOVIET FINANCIAL «AID» TO MILITARY PERSONNEL IN THE WESTERN REGIONS OF UKRAINE AFTER WORLD WAR II	120-130

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

- Безаров О.** УЧАСТЬ ЄВРЕЇВ У ПРОЦЕСАХ СТАНОВЛЕННЯ РОСІЙСЬКОГО СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ 131-142
Bezarov O. PARTICIPATION OF JEWS IN THE PROCESSES OF RUSSIAN SOCIAL-DEMOCRATIC MOVEMENT 131-142

ЕТНОЛОГІЯ

- Мельничук Г., Дутка В.** ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАРОДНОГО УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА КОСІВЩИНИ (КІНЕЦЬ XVIII – ДРУГА ПОЛ. XIX ст.) 143-150
Melnychuk H., Dutka V. ORIGIN AND DEVELOPMENT OF FOLK APPLIED ART OF KOSIV REGION (END OF 18th – SECOND HALF OF 19th CENTURIES) 143-150

ПУБЛІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ

- Ковалець Т.** «LITWIE Z KORONĄ SPÓLNA SPRAWA...». ОБЛОГА ЗАПОРОЖЦЯМИ ГОМЕЛЯ ТА КОЗАЦЬКО-ЛИТОВСЬКІ ПЕРЕГОВОРИ У ЧЕРВНІ 1651 РОКУ ЗА МАТЕРІАЛАМИ МАЛОВІДОМИХ ДОКУМЕНТІВ (ПУБЛІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ) 151-158
Kovalets T. «LITHUANIA WITH THE CROWN HAS A COMMON CAUSE...». THE SIEGE OF GOMEL BY THE COSSACKS AND THE COSSACK-LITHUANIAN NEGOTIATIONS IN JUNE 1651 ON THE BASIS OF LITTLE-KNOWN DOCUMENTS (PUBLICATION OF SOURCES) 151-158

РЕЦЕНЗІЇ

- Карліна О.** МІСЬКА ВЛАДА В ІСТОРИКО-ПОРІВНЯЛЬНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ. РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: СЕРГІЙ ДОБРЖАНСЬКИЙ. МІСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ, ГАЛИЧИНИ І БУКОВИНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX ст.): МОНОГРАФІЯ. ЧЕРНІВЦІ: ДРУК АРТ, 2021. 452 с. 159-161
Karlina O. CITY AUTHORITIES IN HISTORICAL AND COMPARATIVE STUDY. BOOK REVIEW: SERHII DOBRZHANSKYI. MUNICIPAL ADMINISTRATION OF RIGHT-BANK UKRAINE, GALICIA AND BUKOVYNA: COMPARATIVE ANALYSIS OF GOVERNMENT BODIES FUNCTIONING (SECOND HALF OF 19TH – EARLY 20TH CENTURIES): MONOGRAPH. CHERNIVTSI: DRUK ART, 2021. 452 p. 159-161
- Борчук С.** УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ ОЧИМА ІСТОРИКА. РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: МИКОЛА ГУЙВАНЮК. «НА ШЛЯХУ ПОСТУПУ МИ ЛИШ КАМЕНЯРІ...». УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОМУ ЖИТТІ ГАЛИЧИНИ Й БУКОВИНИ (КІНЕЦЬ XIX – ПОЧАТОК XX ст.). ЧЕРНІВЦІ: ДРУК АРТ, 2021. 432 с. 162-165
Borchuk S. UKRAINIAN WRITERS THROUGH THE EYES OF A HISTORIAN. BOOK REVIEW: MYKOLA HUIVANIUK. «ON THE WAY FORWARD WE ARE JUST STONE-CRASHERS...». UKRAINIAN LITERARY INTELLIGENTSIA IN THE SOCIO-POLITICAL AND CULTURAL-EDUCATIONAL LIFE OF GALICIA AND BUKOVYNA (LATE XIX –EARLY XX CENTURIES.). CHERNIVTSI: DRUK ART, 2021. 432 p. 162-165
- Яценюк Ф.** ІСТОРІЯ ВЛАДНИХ СТРУКТУР НА БУКОВИНІ. ПОГЛЯД З СЬОГОДЕННЯ. РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: ВАСИЛЬ БОТУШАНСЬКИЙ. НАРИСИ З ІСТОРІЇ ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ВЛАДНИХ СТРУКТУР НА БУКОВИНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX СТ.). ЧЕРНІВЦІ, 2020. 160 с. 166-169
Yatseniuk F. HISTORY OF POWER STRUCTURES IN BUKOVINA. A VIEW FROM TODAY. BOOK REVIEW: VASYL BOTUSHANSKYI. ESSAYS ON THE HISTORY OF FORMATION AND FUNCTIONING OF POWER STRUCTURES IN BUKOVYNA (SECOND HALF OF 19th – EARLY 20th CENTURIES). CHERNIVTSI, 2020. 160 p. 169-169
- Ільницький В., Глібіщук М.** РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: HERETZ L. RUSSIA ON THE EVE OF MODERNITY POPULAR RELIGION AND TRADITIONAL CULTURE UNDER LAST TSARS. CAMBRIDGE: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2008. 268 p. 170-171
Ilnytskyi V., Hlibishchuk M. BOOK REVIEW: HERETZ L. RUSSIA ON THE EVE OF MODERNITY POPULAR RELIGION AND TRADITIONAL CULTURE UNDER LAST TSARS. CAMBRIDGE: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2008. 268 p. 170-171

© Фадей Яценюк* (Чернівці)

ІСТОРІЯ ВЛАДНИХ СТРУКТУР НА БУКОВИНІ. ПОГЛЯД З СЬОГОДЕННЯ**Рецензія на книгу: Василь Ботушанський. Нариси з історії формування і функціонування владних структур на Буковині (Друга половина XIX – Початок XX ст.). Чернівці, 2020. 160 с.**

В кінці 2020 р. вийшло з друку чергове наукове видання відомого вченого, доктора історичних наук, професора Василя Ботушанського, в якому характеризуються різні форми і рівні владних структур, що діяли на Буковині у другій половині XIX – початку XX ст. У «Передмові» до своїх «Нарисів ...» дослідник зазначає, що проблема місцевого самоврядування належить до одного з найбільш актуальних питань повсякденного життя практично всього населення тієї чи іншої країни, регіону, провінції, місцевих містечкових і сільських громад. Адже саме на рівні місцевого урядування обговорюються і вирішуються життєво важливі справи більших чи менших людських спільнот. Пошук найбільш оптимальних форм і методів реалізації місцевого самоврядування триває в Україні і в сьогоднішніх умовах, про що свідчить децентралізація і створення об'єднаних громад.

Саме тому, наголошує автор, ознайомлення з досвідом минулого (позитивним і негативним) на Буковині, яка 144 роки перебувала у складі великої центральноєвропейської держави Австрії (Австро-Угорщини) є незайвим. На території Буковини було поширено той політичний та адміністративний устрій, ті форми урядування (центрального, крайового, громадського), які існували в Габсбурзькій імперії, зокрема у другій половині XIX – на початку XX ст., тобто в час остаточного утвердження в ній конституційного ладу в центрі і на місцях.

Звичайно, самоврядування на Буковині, зокрема в сільських громадах, мало свої особливості. Своє дослідження В. Ботушанський розпочинає саме із з'ясування системи сільського (громадського) самоврядування у розділі «Сільське самоврядування. Двірські обшари». Матеріали розділу свідчать про те, що сільське самоврядування на Буковині в означений період сформувалося відповідно до австрійського законодавства, утверджувалося і діяло в краї понад півстоліття, із значними труднощами як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

Автор звертає увагу на те, що з відміною панщини та інших феодальних повинностей у 1848 р. був прийнятий Тимчасовий закон 17 березня 1849 р., який поклав початок сільському громадському самоврядуванню в краї на нових правових засадах. Зразком для усіх провінцій став імперський закон 5 березня 1862 р., який ліг в основу крайових законів про місцеве самоврядування.

На його підставі Буковинським крайовим сеймом були прийняті і в 1863 р. підписані цісарем «Закон про устрій в громадах» (громадський статут) і «Закон про громадський виборчий статут», згідно з якими до самоврядних функцій в селах було залучено тисячі сільських мешканців, які мали можливість вирішувати важливі для громад питання повсякденного життя, набувати і утверджувати елементарні норми демократії. Вже в конституції Австрії 1867 р. виборне представництво у місцевих органах самоврядування було закріплено як конституційна норма.

Аналіз основних положень крайового закону Буковини 1863 р. про громадське самоврядування дав можливість автору стверджувати, що при всій його обмеженості він створив певні передумови для появи конституційних засад цивілізованого самоврядування на Буковині, первинній ланці тодішньої політико-адміністративної системи в австрійських провінціях. Перехід громад від «самоврядування з панської ласки» (до 1848 р.) до самоврядних виборних органів, заснованих на більш тривких законних засадах, був, безумовно, значним кроком уперед у суспільному житті краю.

Однак, зазначає автор, шлях до самоврядування європейського типу був нелегким і суперечливим. Він наштовхувався на обмеження і строгий контроль з боку центральної влади (крайового і повітових управлінь) та крайового самоврядування (сейму і його виконавчого комітету), низький освітній рівень населення, слабка обізнаність із законами, бідність більшої частини селянства і схильність в

---

* к.і.н., доцент кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

корисливих інтересах до зловживань, до прагнення поживитися «нічийною» громадською власністю, збереження деяких архаїчних елементів звичаєвого права, анування чужої мови в громадському діловодстві і в зносинах з вищестоящими органами влади і самоврядування та ін.

Через те, що самоврядування як в соціальному відношенні (виборчі права тривалий час мали тільки власники), так і щодо статі (позбавлення виборчих прав жінок) було обмеженим, в краї з кожним десятиліттям посилювалися вимоги його демократизації. Під тиском народних мас власті змушені були піти на прийняття більш демократичного закону про громадське самоврядування, який був ухвалений Буковинським крайовим сеймом 28 серпня 1908 р і набрав чинності з 29 березня 1909 р.

В. Ботушанський, аналізуючи цей закон, звертає увагу на ряд його новацій, зокрема на те, що його положеннями скасовувались двірські обшари. Ним розкриті особливості співіснування, а часто і протистояння громадського самоврядування з так званими «двірськими обшарами» (поміщицькими областями). До 1848 р. поміщики мали над селянами владу не тільки економічну, але й політико-адміністративну, юридичну. Після революції 1848 р. поміщики формально втратили юрисдикцію над селянами і їх землі повинні були стати частиною політико-адміністративних громад. Однак їх території залишалися поза впливом сільських громад, вони мали своє окреме управління, узаконене імператором та крайовою владою. Такі адміністративно-територіальні поміщицькі одиниці отримали назву «двірський обшар» (від нім. Gutsgebiet) і більшість з них зосереджувалася у найбільш розвинутій у сільськогосподарському відношенні північній частині Буковини.

Тривале збереження на Буковині двірських обшарів, зазначає автор дослідження, було значною поступкою австрійського імперського і крайового законодавства земельній аристократії краю і означало, що за колишнім класом феодалів та їхніми нащадками навіть і при конституційному ладі залишалися певні привілеї. Не сплачуючи сповна до сільських (громадських) кас місцеві податки, великі землевласники тим самим перекладали їх на плечі селян, не прилучалися належно своїми великими коштами до розвитку сіл (будівництва шкіл, доріг, мостів, інших громадських споруд). Навіть прийнятий 1908 р. новий громадський закон про ліквідацію двірських обшарів і об'єднання їх з сільськими громадами був непослідовним, бо звільняв великих землевласників на 2/5 від сплати громадських податків. Загалом двірські обшари залишили в аграрній історії Буковини негативний слід.

Професор Василь Ботушанський в своїй праці розглядає і структуру тодішньої крайової влади. В розділі «Крайові президенти у системі влади» наведено їх прізвища, соціальний стан, функціональні обов'язки. Розкриваючи особливості діяльності крайових президентів Буковини, вчений зазначає, що оцінка діяльності того, чи іншого у значній мірі залежала від того, як він ставився до тієї чи іншої національної спільноти краю, політичної партії, соціальної групи. Політичне правління на Буковині упродовж 65 років у вигляді тандему крайовий сейм – крайовий президент на чолі крайового управління з перевагами останнього забезпечувало певну стабільність у краї до тих пір, поки зберігалася така стабільність «у верхах». Крайовий президент справді впродовж означеного терміну займав провідне владне становище в краї, використовуючи надані йому повноваження.

Та використання цих значно розширених повноважень разом з військовим командуванням у час війни щодо буковинців, особливо автохтонів (інтернування, арешти, віддача до військово-польових судів, примусові реквізиції та ін.) – все це значно підірвало вплив крайового президента і довіру до центральної влади. Тож не випадковим, підкреслює автор, було рішення Буковинського народного віча 3 листопада 1918 р. про вихід українців зі складу Австро-Угорщини і включення у процес творення української державності.

Розглядаючи особливості формування і функціонування владних структур на Буковині, В. Ботушанський визначає місце і роль такої категорії населення Буковини як службовці. Саме вони зробили певний внесок у функціонування відповідної державної системи на Буковині, в утвердження конституційних норм у повсякденне життя, внесли елементи прогресу в економічний і культурний розвиток краю. Одночасно з цим, саме ця категорія населення мала своїм завданням зміцнення австрійської державності на «далекому Сході» Габсбурзької імперії, прищеплення буковинцям рис відданості, шани, покірності Габсбургам. Про це свідчать матеріали розділу «Державні службовці – опора владних структур».

Службовці краю охоплювали фактично всі сфери людської діяльності, зокрема керівні ланки, їх ряди поповнювалися спочатку в основному із західних провінцій імперії, із Галичини, а з часом у незначній мірі із місцевих українців, румунів. Таким чином, українці при населенні в краї 38,4% (1910 р.) мали серед службовців тільки 20%, (з них 10% - галичани), німці і поляки при населенні 12,9% мали серед службовців 47% своїх представників. Лише румуни мали більш-менш відповідне представництво серед службовців: 32% при 34,4% населення. Це свідчило про протекціоністську національну політику австрійських властей у кадровій політиці.

Автор роботи пояснює особливості такої кадрової політики. По-перше, щоб бути службовцем на якійсь посаді, потрібно було магі відповідну освіту, середню чи навіть вищу. У вищих і середніх спеціальних навчальних закладах предмети викладалися для українців, румунів німецькою мовою, що було певним мовним бар'єром. По-друге, навчання для багатьох було порівняно дорогим. По-третє, українці, почасти й румуни традиційно як автохтони краю найважливішим заняттям у житті людини вважали землеробство, і батьки дітей змалечку орієнтували у цю галузь. По-четверте, Буковина з 1774 р. була окупована Австрією і у Відні виношувався план перетворення цієї провінції у німецький край з вирощення худоби для столиці, розпочалася значна німецька сільськогосподарська колонізація.

Духом протекціонізму була пронизана на Буковині й кадрова політика у конфесійному відношенні, оскільки надавалася перевага (всупереч конституції) тим конфесіям, які переважали у власне австрійських землях. Так, при 18,2% віруючих в краї католиків, греко-католиків і євангелістів представники цих конфесій мали серед державних службовців 45% своїх одновірців, або у 2,5 рази більше, ніж тут проживало людей цих конфесій. Зате православні, які становили 72,8% населення краю, мали серед державних службовців лише 40% своїх одновірців (із 138 православних службовців 105 були румунами).

В дослідженні розкритий і рівень кваліфікації державних службовців краю – майже 90% мали низькі (IX-XI) ранги, а то й зовсім не дослужилися до певних рангів. З одного боку, це могло свідчити про недостатньо високий рівень підготовки службовців, а з другого, про те, що держава прагнула правити краєм дешевим коштом, утримуючи службовців на невисоких рангах. Цим можна пояснити і те, що при зовнішньому «німецькому порядку» вистачало й тяганини, неналежного виконання своїх обов'язків службовцями, бюрократії.

До самого кінця існування Габсбурзької монархії, зауважує В. Ботушанський, не було вирішено одне з драгливих у ній питань – мовне, зокрема засвоєння її чиновниками мов тих народів, які у свій час підкорила Австрія. Навіть ще у 1913 р. 10-15% австрійських чиновників Буковини не володіли українською мовою, 15-40% – румунською. Мовне питання було однією з причин розпаду Австро-Угорщини. До речі, не втратило воно своєї гостроти і в наш час, зокрема в Україні.

Ефективність самоврядування у значній мірі залежала (і залежить), пише автор дослідження, від місцевого населення, від його активності під час виборчої кампанії та активності вибраних ними депутатів. Про це йдеться в розділі «Депутат і співголова крайового парламенту», який присвячений українському професору Чернівецького університету Степану Смаль-Стоцькому. Саме він, будучи більше 20 років депутатом крайового сейму Буковини і одним з його керівників, подавав для населення приклад активної, різнобічної політичної та громадської праці на Буковині у 80-рр. XIX ст – на початку XX ст.

В політичне життя він включився в 1892 р., ставши депутатом від Садгирського сільського виборчого округу. В роботі розкрита його багатогранна діяльність: захист економічних інтересів та виборчих прав селян, запровадження в судах української мови, відкриття навчальних закладів з українською мовою викладання та охоплення дітей шкільного віку навчанням, створення селянських господарств, які б стримували масову еміграцію, надання жителям буковинських сіл кредитів Селянським банком, скликання народних віч, публікація статей в газеті «Буковина» тощо.

Цікавим у роботі є і п'ятий розділ «Суд і судочинство у підтриманні діяльності владних структур». Наведені у ньому факти дозволяють констатувати, що судова система після революції 1848 р. в Австрії поступово реформувалася відповідно до тих суспільно-політичних змін, які відбувалися у Габсбурзькій монархії. Вона і далі була покликана сприяти зміцненню державної влади, як в цілому в країні, так і її провінціях, якою була Буковина. Але мусила враховувати означені зміни, зокрема утвердження конституційного ладу.

Дослідник наголошує на тому, що тогочасне суспільство розвивалося, прозрівало, демократизувалося і вимагало подальших змін як у суспільно-політичному ладі, так і у судовострої і судочинстві. Судова система стала окремою гілкою влади, що базувалася на відповідних кодексах. Сформувалася мережа судів з кадрами освічених юристів. Суди поступово відходили від абсолютизації карального ухилю в судочинстві, маючи на меті (у багатьох випадках формально) забезпечити правосуддя.

В роботі розкрита структура судової системи, національний та фахових склад суддів та адвокатів, особливості судових процесів, динаміка зростання кількості судових справ та питання, які розглядалися ними. соціальний стан учасників судових процесів, фінансові витрати учасників судових розглядів, характер судових вироків тощо.

Висвітлюючи історію самоврядування на Буковині, автор дослідження звертає увагу читачів і на представників Габсбурзької династії, які були однією з найбільш довговічних європейських монархічних династій (1282-1918 рр.), що правила в Австрії 636 років. В зазначений у дослідженні період представники цієї династії неодноразово відвідували приєднану провінцію та її головне місто Чернівці.

«Габсбурги на Буковині – символи і реалії у зміцненні влади у краї» – так назвав шостий розділ дослідження професор В. Ботушанський. В ньому вчений підкреслює той факт, що на зміну азіатському турецькому абсолютизму в кінці XVIII ст. у краї встановився європейський (освічений) австрійський. Саме в досліджуваній період внаслідок революції 1848 р. та реформ 60-х років XIX ст. монархія стала конституційною. Однак повноваження імператора із династії Габсбургів були ще досить широкими – вся законодавча, виконавча і судова влада була в його руках. Він також був володарем Буковини, Чернівців. Серед численних його титулів (понад 50) значився «герцог Буковини» (звідки й назва провінції – Герцогство Буковина). Цісар був одноосібним головним розпорядником великих капіталів, землі, православного релігійного фонду Буковини і проводив свою політику у випробуваний спосіб – бато́гом і пряником.

Австрійські імператори Йосиф II, Франц I, ерцгерцог Франц Карл (син імператора Франца) в кінці XVIII – на початку XIX ст. побували в Чернівцях, їздили Буковиною. Аналізуючи ці поїздки автор зазначає, що, переконавшись у слабкому економічному й культурному розвитку Буковини, вони дали ряд розпоряджень, які повинні були змінити таку ситуацію. В досліджуваній період імператор Франц Йосиф, який правив імперією 68 років, тричі (1851, 1855, 1880 рр.) побував на Буковині, у Чернівцях. У Чернівцях побували ерцгерцог Карл Людвіг, брат цісаря (1880 р.), кронпринц Рудольф, син цісаря (1887 р.), архієпископ Євгеній (1890 р.), архієпископ Райнер (1897 р.), архієпископ Карл Франц Йосиф (1912 р.), імператор Карл I Габсбург (1917 р.). Василь Ботушанський розкриває особливості таких відвідин: програму зустрічей та проводів, склад делегацій з якими зустрічався монарх чи особи монаршого стану, характер прохань-вимог української делегації та рівень їх виконання. Пишучи про такі відвідування, автор зазначає, що за 48 років входження Північної Буковини до складу СРСР жоден з перших керівників країни не відвідав цей край.

Дослідник дає оцінку тій політиці, яка проводилася на місцях для утвердження авторитету, поваги, постраху й пошани до монарха і монарших осіб, зміцнення у свідомості людей історичної пам'яті, прищеплення чернівчанам, буковинцям слухняності, покори владі. Цьому служили назви різних закладів, громадських об'єднань, споруд, місцевостей, площ, вулиць, пам'ятників тощо. Однак суворі репресії австрійської влади під час Першої світової війни проти місцевого українського і румунського населення, за твердженням автора, «значно підірвали довір'я до Габсбургів, тим більше кам'яних, бетонних, навіть мармурових».

«Нариси ...» Василя Ботушанського є серйозним науковим дослідженням, написані на підставі великої кількості джерел та літератури. В «Передмові» подано їх аналіз, а фактичний матеріал розділів підтверджений відповідними посиланнями на використані джерела. Цікавими є і «Додатки».

Рецензована книга буде корисною для освітян, студентів, представників місцевого самоврядування, краєзнавців, усіх, хто цікавиться історією Буковини.

Наукове видання

Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича:
Ч-49 Історія. Чернівці : Чернівецький університет, 2021. № 1. 172 с.
ISSN 2414-9012

Літературний редактор *Ботушанський В. М.*
Комп'ютерна верстка *Басараба А. Т.*

Підписано до друку 17.06.2021. Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Друк різнографічний. Умов.-друк. арк. 18,8.
Обл.-вид. арк.20,2. Зам.3-003.

Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету.
58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.
e-mail: ruta@chnu.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002.